

Nr 311.

Av herrar **Velander** och **Mannerskantz**, i anledning av *Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om fortsatt tillämpning av lagen den 20 december 1946 (nr 766) med särskilda bestämmelser angående bankaktiebolags inlåning, m. m.*

Vid förra årets riksdag upphävdes 1939 års fullmaktslag med rätt för Konungen att meddela särskilda bestämmelser om riksbankens sedelutgivning m. m. Åtgärden innebar emellertid icke en återgång till riksbankslagens bestämmelser. I stället beslöts en provisorisk lagstiftning om maximering av sedelutgivningen till visst belopp i avvaktan på riksbankslagens omarbetning.

Den provisoriska lagen innebär i förhållande till fullmaktslagstiftningen en viktig förändring i det hänseendet, att riksdagens medbestämmanderätt i denna fråga återställts. Därigenom har riksdagen också ett eget ansvar för vad som göres eller underlåtes i fråga om lagstiftningen på detta område.

Den förbindelse, som tidigare existerade mellan guldets och sedelutgivningen, har genom den provisoriska lagen brutits endast i så måtto, att riksbankslagens sedeltäckningsbestämmelser temporärt satts ur kraft. Kungl. Maj:ts proposition nr 208/1949 förutsätter emellertid en förlängning av provisoriet, vilket i praktiken kan komma att leda till en definitiv brytning. Vad motionärerna förra året ur principiella och konstitutionella synpunkter anförde i detta hänseende, äger alljämt giltighet. Vi tillåta oss därför hänvisa till motionerna I: 348 och II: 510 vid 1948 års riksdag.

I nära anslutning till den faktiska rätten att utgiva sedlar enligt dåvarande fullmaktslagstiftning bestämdes maximigränsen förra året till 3 200 milj. kronor. Att avsikten härmed var att begränsa sedelomloppet, framgår av bankoutskottets av riksdagen godkända utlåtande, vari följande uttalande göres: »Den föreslagna lagstiftningen syftar följaktligen icke till att bereda möjligheter för en ökning av sedelutgivningen.» På förslag av riksbanksfullmäktige hemställer emellertid finansministern nu om en ökning med 300 milj. kronor, varigenom maximigränsen skulle höjas till 3 500 milj. kronor.

I propositionen åberopas som skäl härför, att den gällande gränsen, 3 200 milj. kronor, redan vid lagens ikraftträdande gav en för liten marginal för säsongmässiga och övriga tillfälliga fluktuationer. Anledningen till att detta förhållande icke beaktades vid frågans behandling förra året, uppges vara en icke förutsedd uppgång i sedelcirkulationen med ca 80 milj. kronor, vilken uppgång inträffade efter det bankofullmäktige avgivit förslag till maximigräns, men innan lagen trätt i kraft. Den normala säsongvariationen för tiden 28 februari till årets slut beräknas i propositionen till 300—400

milj. kronor. Då sedelcirkulationen den 28 februari 1949 uppgick till 2 952 milj. kronor skulle alltså enligt denna uppskattning sedelomloppet vid nästa årsskifte kunna beräknas till 3 350 milj. kronor, eller 150 milj. kronor under den föreslagna maximigränsen.

Motionärerna vilja med anledning härav framhålla, att den »icke förutsedda» uppgången inträffade under månaderna mars och april 1948 och stannade på den höjda nivån under maj och juni. En jämförelse av sedelomloppet mellan ultimo februari 1948 och samma datum 1949, som eliminerar säsongvariationen, visar en ökning med 216 milj. kronor. Motsvarande ökning för tiden 30 april 1948 och 30 april 1949 uppgår till 228 milj. kronor. Den under våren 1948 — såsom oförutsedd betecknade — stegringen kvarstår sålunda alltjämt, men därutöver förefinnes en ytterligare stegring. Någon förklaring härtill har icke lämnats. Den har endast konstaterats, och har ansetts utgöra tillräcklig motivering för höjning av sedelutgivningsgränsen.

Motionärerna kunna därför icke värja sig för intrycket, att trots att syftet med den provisoriska lagstiftningen icke enligt riksdagens mening var att bereda möjligheter för en ökning av sedelutgivningen, resultatet ändock blivit en fortgående stegring av densamma. Anledningen till den från riksdagens intentioner avvikande utvecklingen har icke redovisats för riksdagen. Vi tillåta oss erinra om att vi förra året uttalade farhågor för att den provisoriska lagen kunde visa sig otillräcklig som skydd mot en sådan utveckling, och att vi därför motsatte oss den föreslagna ändringen.

I den allmänna diskussionen ha olika meningar kommit till synes rörande betydelsen av det ständigt tilltagande sedelomloppet för såväl det yttre som inre penningvärdet, köpkraftens omfång, sparande, regleringsväsendet, utrikeshandelns frihet, statens kredit, räntans höjd och mycket annat. Detsamma gäller uppfattningarna inom riksbanks- och riksgäldsfullmäktige.

Den ena uppfattningen, som har majoritet inom dessa institutioner, går i huvudsak ut på att omsättningens behov avgör storleken av den sedelcirkulation, som erfordras vid rådande betalningsvanor, och att sedelmängden passivt anpassar sig efter dessa förhållanden.

Den andra meningen, som är i minoritet, ser i sedelutgivningen ett medel att reglera betalningsmedelstillgången i landet, varigenom omsättningssummans storlek kan påverkas.

Det kan vara värt att erinra om att till grund för majoritetens uppfattning ligga inom riksbanken utarbetade promemorior av en kommitté för översyn av riksbankslagen, vilkas innehåll endast delvis är känt. I den offentliga diskussionen ha ävenledes framkommit uttalanden till stöd för denna uppfattning.

Den åsikt, som motionärerna göra sig till tolk för, nämligen att en reglering av sedelmängden är ett verksamt ekonomiskt maktmedel, delas även

av riksgäldsfullmäktiges ordförande, vilken såväl förra året som i år motiverat sin från majoriteten avvikande mening i nära överensstämmelse med motionärernas.

Den uppfattning, som legat till grund för tidigare lagstiftning på sedelutgivningens område, har obestriddligen tillmätt sistnämnda åsikt avgörande betydelse. Detta är fallet med 1934 års riksbankslag, vilken alltjämt i princip gäller. Denna lag, varom proposition förelades 1934 års riksdag av nuvarande finansministern, innehåller icke endast regler för begränsning av sedelutgivningen enligt dåtida uppfattning om sedlarnas guldinlösen, utan föreskriver även kategoriskt i sin nionde paragraf, att »det åligger fullmäktige i riksbanken att, så snart ske kan, ur den allmänna rörelsen indraga sedlar till belopp motsvarande vad som på grund av sålunda medgiven ökning av sedelutgivningsrätten må hava utgivits». Denna föreskrift, som gäller även utan att sedlarnas inlösen äventyrats, bottnar otvivelaktigt i en uppfattning, att en aktiv riksbankspolitik *kan* framkalla minskning av sedelomloppet, och under vissa omständigheter *bör* göra det.

Från den mening, motionärerna hysa, är det naturligt att hänvisa riksbanken till att föra en sådan penningpolitik i nuvarande läge, att sedelomloppet icke ytterligare ökas utöver gällande ram. Tekniskt är detta möjligt och det är även penningpolitiskt lämpligt. Även om andra medel också böra komma till användning, är vårt lands ekonomiska läge sådant, att alla förefintliga hjälpmedel böra utnyttjas för att återställa sunda ekonomiska förhållanden. Man bör då icke vidtaga åtgärder, som icke kunna av en större allmänhet uppfattas annorledes än som tecken på fortsatt penningvärdeförsämring och inflation. Detta synes så mycket mer anmärkningsvärt, som den internationella utvecklingen går mot vikande konjunktur och prisfall. Detta utesluter dock icke möjligheten av en inhemsk inflation i skydd av en rigorös importreglering och avspärning av vårt land från utländska marknader. Därest icke energiska åtgärder häremot vidtagas, kan redan nästa år den situationen föreligga, att krav resas på utvidgad sedelutgivning. Antingen man är av den uppfattningen, att ökning av sedelutgivningen äro orsaker till eller symptom på inflation, torde väl enighet kunna råda om att en fortgående ökning av sedelomloppet på sätt som sker är ägnad inge betänkligheter.

Enligt motionärernas mening kan riksdagen icke underlåta att allvarligt överväga den nu uppkomna situationen. Då såväl orsakerna till som konsekvenserna av den fortgående utvidgningen av sedelutgivningen icke äro tillräckligt klarlagda på alla håll, och riksbankslagets föreskrifter satts ur kraft, förefinnas icke längre några klara principer för ett sunt penningväsende. Det ankommer därför på riksdagen, när den nu återtagit sin medbestämmanderätt över hithörande spörsmål, att ange nya riktlinjer. Underlåtenhet därvidlag kan bli ödesdiger inte endast på längre sikt utan även

för den närmaste framtiden. Redan den nuvarande ordningen är icke tillfredsställande. Den i propositionen föreslagna ändringen innebär enligt motionärernas mening en försämring.

På grund av vad ovan anförts hemställa vi,

att riksdagen för sin del måtte antaga följande lydelse av § 1 i Kungl. Maj:ts i proposition nr 208 framförda förslag till lag med särskilda bestämmelser rörande riksbankens sedelutgivning:

§ 1.

Riksbanken må utgiva sedlar till ett belopp av högst tre-tusentvåhundra miljoner kronor.

Stockholm den 3 maj 1949.

Gustaf Velander.

Axel Mannerskanitz.
